

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum V. Decretalium, Per Quadraginta, Et Unum Titulos Distributum,
In quo agitur De Judicio criminali, exponendo primùm actiones in eo
judicio instituendas, & suscipiendas, ...

Schlüter, Georg

Augustæ Vindelicorum, 1709

Articulus XII. De caisis excusantibus à censura.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73064](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73064)

ARTICULUS XII

De causis excusantibus à censura.

li territorio lethale vulnus infligit alteri, primum deinde mortuo extra territorium. Quia talis non ponit homicidium ibi, ubi sub censura prohibitum est. Nam homicidium, ut ait Diana tr. 1. de excom. resolut. 9. non significat solam actionem ex parte agentis perfectam, sed ut conjunctam cum morte. V. n. 2493.

1790 Ex dictis inferes 1. non excommunicari eum, qui lapidem projicit contra Clericum, si Clericus eo non est percussus; non enim posuit delictum secundum terminum actionis physice, quem includunt verba censuræ, in c. *si quis suadente* 17. q. 4. Inferes. 2. Confessarium absolventem aliquem à casu reservato in bulla coenæ, quia putabat illum non contineri in ea bulla, non esse excommunicatum; quia verba illius censuræ requirunt perfectum voluntarium, significatum per illa verba: *si quis presumpserit*; hoc autem in presenti abest; ergo, ita Suarez D. 21. S. 3. in fine; præsumptio enim requirit quandam audaciam, ut notat Gibalinus de jurisdictione Sacra, disq. 5. q. 2. n. 20. Inferes 3. eum, qui fingit se hæreticum, ut liberè transeat per loca hæretica, non esse excommunicatum; quia talis in veritate non est hæreticus, ut constat ex n. 1786. plures ejusmodi casus ex principiis positus resolvi possunt.

1791 Si quæres, an censura semper supponat culpam mortalem? Excommunicatio major, ex communi Doctorum consensu, ut ait Leander q. 19. supponit culpam mortalem. Cum enim sit poena gravissima, contra æquitatem justitiæ vindicativæ foret, pro minori, quàm lethali culpa, illam imponere: Secus dicendum est de excommunicatione minori; hæc enim incurritur propter communicationem cum excommunicato vitando, quæ ratione materiæ sæpius est venialis. De culpa, quam supponit suspensio, & interdictum, dicemus infra. Videri tamen potest Gaspar Hurtado de Cens. difficult. 10. Sed notandum est ex Escobar. Theol. moral. tr. 4. c. 4. Exam. 1. posse Superiorem sub excommunicatione aliquid prohibere, quod licet secundum se leve sit, aut indifferens: tamen grave sit ob circumstantiam, seu finem ab illo intentum; & in censuris ferendis à judice ordinem esse servandum, & non statim à summa incipiendum; ita Suarez D. 4. S. 4. n. 5. & alii.

Inter præcipuas causas, de quibus movetur controversia potest, excusantes à censuris, est *ignorantia*, & *metus*. Expone-mus primum horum naturam, & divisionem (eorum enim usus frequentissimus) tum super hoc sententiam dicemus. Igitur: Quæstio est 1. an, & qualis ignorantia excuset à censura? Gabriel Beatus qq. moral. 18. de ignorantia, dicit *ignorantiam* aliam esse *privativam*, cum quis alicujus rei notitiâ caret; aliam *positivam*, quæ etiam dicitur præve dispositionis, quando etiam circa talem rem errat, ut contingit per judicium falsum. Cum quis nescit talem rem esse lege, vel præcepto veritam, dicitur *ignorantia juris*; v. g. cum nescit esum carnishoc die veritum, cum vero nescit factum suum esse adversus talem legem, dicitur *ignorantia facti*: cum denique nescit, poenam esse annexam tali facto prohibito, dicitur *ignorantia poenæ*. Ex his quælibet ignorantia juris, facti & poenæ potest esse culpabilis, seu vincibilis & inculpabilis, seu invincibilis. Aliqui dicunt, tum ignorantiam esse culpabilem, quando quis nescit, quod scire poterat & debebat, cetero nihil prius circa talem rem (nullus v. g. scrupulus, vel dubitatio) occurrerit. Mihi tamen omnino, probabilius saltem, videtur, quod nulla operatio de se materialiter mala, secuta ex ignorantia sit formaliter culpabilis, & inde peccaminosa, nisi de obligatione advertendi præcesserit saltem aliqua dubitatio de malitia talis operis; alias enim opus non erit voluntarium, in quantum malum; cum fieri nequeat, ut voluntas velit malum, ab intellectu nullatenus præcognitum; ita Vasq. Suar. Tanner. & alii cum Layman l. 1. tr. 2. c. 4. n. 6. Ignorantia culpabilis, quæ etiam dicitur vincibilis, secundum qualitatem culpæ, quæ committitur per negligentiam sciendi, spectatà obligatione, dicitur culpabilis, vel mortaliter vel venialiter.

Ignorantia verò tunc dicitur *invincibilis*, *inculpabilis*, seu *probabilis*, quando post adhibitam debitam diligentiam, quam exigit ratio in talibus circumstantiis, depoeni non potest ignorantia illius, circa quod dubitatio, vel scrupulus inciderat, aut, cum non tenebatur ad procurandam obligatio-

gationis notitiam. Hinc etiam dicitur *justa, involuntaria, & excusans à culpa*; cum actio ex ista facta secundum rationem mali, non sit voluntaria, utpote secundum hoc non cognita; antecedit enim omnem actum voluntatis, ut notat Escobar Theol. moral. princip. Exam. 2. c. 5. imò Hurtad. de cens. in communi, difficult. 21. ignorantiam invincibilem vocat illam omnem, quæ vinci non potest, ut quando rei ignorata nulla est orta dubitatio, vel suspicio.

1794 Ignorantia vincibilis, quæ etiam dicitur improbabilis, injusta, & voluntaria, dividitur in crassam seu supinam, & affectatam. Dicitur *crassa*, quando oritur ex neglectu diligentia communis, & ordinario debita in talibus circumstantiis sciendi talem rem, cujus dubium, vel scrupulus incidit, vel quam scire poteramus, & debebamus. *Affectata* verò, quando quis studio ignorat, aut ignorare intendit, quod scire posset, & deberet, ut sic liberius, & sine remorsu conscientia agat. Hæc posterior juxta S. Thomam directè est voluntaria; prior indirectè. Not. autem, sicut negligentia potest esse major, & minor, sic ignorantiam crassam etiam suos habere gradus.

1795 Ignorantia præterea dividitur in antecedentem, concomitantem, & consequentem. *Antecedens* est, quæ est causa facti, quæ scilicet non posita, actus malus non fieret; *Concomitans* est, quæ ita est conjuncta cum actu, ut esto non adesset, actus nihilominus fieret: *Consequens*, quæ est voluntaria, seu directè, seu indirectè; his præmissis:

1796 Quæres 1. an ignorantia invincibilis de præcepto, & jure, excuset à censura? R. affirmativè: patet 1. ex c. *ut animarum*, de constitut. in 6. ubi Bonifacius VIII. expressè decernit, sententiis per statuta quorumcunque Ordinariorum prolatis non ligari ignorantes, dum tamen eorum ignorantia *crassa* non fuerit, aut *supina*, 2. Quia talis ignorantia tollit voluntarium; ergo & culpam, ergo etiam per n. 1792. censuram. Et hæc ratio probat universaliter de omni ignorantia juris Canonici, vel præcepti, si inculcata sit, etiam cum peccatum scitur esse contra legem naturalem, vel divinam; modo invincibiliter ignoretur esse *contra legem Ecclesiasticam*; sic enim respectu ejus non committitur contumacia; sic etiam Quintanaduenastr. 9. sing. 6. n. 4.

1797 Quæres 2. An ignorantia invincibilis so-

lius poenæ v.g. censuræ, excuset à censura, licet adsit notitia juris & facti? Negat Covar. & alii. Alii probabilius affirmant, etiam de omni poena juris. Ratio est 1. quia ex c. *ut animarum*, cit. ignorantes non ligantur sententiis. 2. Quia censura nulla est, ubi subditus non monetur sub comminatione censuræ ex dict. supr. Sic enim non est contumax, sed licet adsit notitia præcepti, si absit notitia censuræ, subditus non monetur comminatione censuræ; ergo. Unde licet hoc fortasse non sit in aliis poenis; est tamen in censuris, quæ requirunt specialem inobedientiam & contumaciam, ut aliqui volunt; quamvis rectius videatur, nec admittendum in aliis poenis, ut diximus alibi, quod verò quandoque puniantur ignorantes in foro externo, est ex præsumptione, quòd habuerint notitiam.

Quæres 3. an excuset à censura invincibilis ignorantia facti? R. affirmativè, sive ignorans det operam rei licitæ, seu illicitæ, Leander q. 8. & 9. Sayrus de cens. l. 1. c. 18. n. 19. quem citat & sequitur Beatus cit. n. 29. Talis enim ignorantia excusat à culpa; ergo etiam à poena tali culpæ statuta. Idem est, si quis invincibiliter ignoret qualitatem facti, vel culpæ; hinc si quis percutiat Clericum, invincibiliter ignorans esse Clericum, non incurrit censuram, ex c. *Si verè*, 4. de sent. excom. ibi: *dummodo ipsum esse Clericum ignoraverit*; talis enim ignorantia excusat culpam à Sacrilegio. Hinc bene notat P. Nicolaus Baldellus Theol. mor. l. 1. D. 2. n. 16. censuram solum incurri per contumaciam & inobedientiam ad claves Ecclesiæ. Et hac de causa omnino requiritur, ut hæc etiam circumstantia sit specialiter cognita, quòd Ecclesia ex potestate clavium, & sub poena censuræ, hoc vel illud præcipiat, aut prohibeat, & hæc non cognita, non est, quòd aliquis timeat de censura, sic ille.

Quæ diximus de ignorantia invincibili, intelligenda sunt non solum de antecedente, sed etiam concomitante, idque tam de ignorantia juris, quàm facti, Suarez de cens. D. 4. S. 8. n. 8. Vasq. Molin. Henriquez, Sanchez, & alii, quos citat, & sequitur Beatus cit. n. 30. Pro concomitanti ratio est, quia quamvis cum illa stet pravus affectus (v. g. percutiendi Clericum) hic tamen affectus non influit in percussione Clerici, cum ut talis non sit cognitus, ac proinde non communicat actui

externo rationem Sacrilegii, ergo nec incurritur censura imposita *propter Sacrilegium externum*, ita illi. Idem etiam valet de ignorantia tantum venialiter culpabili per Ordinem ad censuras, quæ supponunt peccatum mortale; ita Beatus n. 31. Basilius hic n. 20. Dubitatur autem, an si percussus laicum, existimans esse Clericum, incidat in censuram? Glossa in c. *Si verò* cit. de sent. excom. V. *ignoraverit*, affirmat apud Leandrum q. 13. qui probabilius negat cum aliis; nam censura non fertur propter errorem conscientie, sed ob realem percussorem Clerici, quæ in præfenti abest.

1800 Quæres 4. an, & quando ignorantia vincibilis excuset à censura? R. quod vincibilis ignorantia sive juris, sive facti, etiam mortaliter culpabilis, excuset à censura, modò non sit supina, & crassa. Ratio est ex c. 2. de constitut. in 6. ubi dicitur, quod ignorantia, quæ non est crassa, aut supina, excuset à quibuscunque sententiis Ordinariorum quorumcunque; non omnis autem ignorantia mortaliter culpabilis, efficit ignorantiam supinam, & crassam, quod supponere videtur Suarez D. 4. S. 10. n. 10. qui est in sententia contraria. Complures verò docent, eam solum ignorantiam esse crassam, & supinam, quæ ex malitia, & nimia negligentia procedit. Ubi etiam nota, ex Castropalao D. 1. p. 8. n. 7. in dict. c. nomine *Ordinariorum* etiam intelligi Pontificem, qui vel maxime est Ordinarius, præsertim cum pro eodem militet ratio, ex qua procedit dictum capitulum, & hanc sententiam censet Leander q. 15. probabilem sed probabiliorem oppositam.

1801 Unde ulterius sequitur, quod nulla ignorantia supina, vel crassa excuset à censura, sive sit antecedens, sive concomitans, ut patet ex c. *ut animarum* cit. et si alii hoc negant de ignorantia supina, vel crassa, si sit antecedens. Tum enim delinquens non videtur contumax, quia non fecisset malum, si scivisset illi annexam censuram: sed capitulum, *ut animarum* sine distinctione loquitur; alias enim istorum sententia non incongrua videtur. Si tamen censura foret solum contra eos, qui *scienter* id fecerint, vel qui *presumpserint*, &c. excuset probabiliter etiam ignorantia affectata, supina, & crassa; quia reverà tales, qui cum simili ignorantia peccant, non peccant *scienter*, nimirum cum qua-

dam temeritate &c. Hinc quando Doctores communiter dicunt: *scire, & debere scire, idem esse*: intellige per ordinem ad transgressionem præcepti, & tunc solum, quando talis ignorantia est verè culpabilis secundum dicta n. 1794. cum verò dicitur, *quod ignorantia facti, non juris, excuset à culpa*; intellige, quod non excuset in foro externo, ubi præsumitur, quod nemo ignoret legem à Principe latam, saltem eam, quæ est juris clari.

Quæstio est 2. an, & qualiter metus excuset à censura? Metus est timor mali impendentis. Hinc illud ex metu fieri dicitur, quod quis facit talis mali declinandi causâ, alioquin non acturus; Sic Escobar in Theol. mor. principiis, Exam. 2. c. 7. n. 9. Metus alius est justus, qui etiam dicitur probabilis, gravis, & cadens in constantem virum; alius injustus, qui vocatur levis, vanus, & cadens in virum inconstantem. Tunc autem metus dicitur justus, & gravis, quando in eo, in quem cadit, laudem fortitudinis, & constantiam non minuit. Talis est timor mortis, mutilationis, longi carceris, diuturni exilii, servitutis, jacturæ honoris, omnium bonorum, aut opum, aut partis notabilis, infamiae, quæ facile purgari non possit, &c. Et hoc non tantum, cum ea mala quis timet sibi, sed etiam, cum ea timet filiis, parentibus, uxori, arctissimis amicis; horum enim mala, nostra reputamus. Talis etiam est, quo filius timet offensam Patris; pupillus, tutoris; subditus, Principis; Monachus, Abbatis; uxor, viri; Clericus, Episcopi. Not. tamen, ut metus factum alioquin illicitum excuset, necesse esse, ut sit majoris mali, quàm sit illud, quod metus causâ suscipitur; ita Escobar cit. Beatus, de quo infra.

Metus autem dicitur injustus. 1. Quando est minoris mali, quàm sit id, quod metus causâ suscipitur; vel certe, si sit ob malum non contentum, vel simile prioribus. Vis demum, & coactio stricte sumuntur, cum membris exterioribus repugnante voluntate afferuntur, minus stricte, cum afferunt metum alicujus mali, ob quem actio fit, alioquin non futura. Ex his nota cum Escobar cit. c. 2. quod vis absoluta tollat voluntarium, nec, quod ex illa committitur, imputetur ad culpam; ignorantia antecedens tollat voluntarium; comitans autem illud auferat tantum nega-

tivè; quia tollit necessariam cognitionem, non efficit involuntariam. Metus relinquit voluntarium simpliciter, & tollit voluntarium secundum quid; ita ille, quibus positus:

1804 Not. ex Gabriele Beato qq. mor. q. 39. n. 13. & seq. quod metus probabilis, & iustus regulariter excuset à peccato contra jus positivum humanum; non quòd faciat actum involuntarium; sed quòd lex positiva humana tunc suspendat suam obligationem. Non enim videtur velle obligare cum tanto periculo. Nam tali casu, cum factum sit valde difficile, censetur moraliter impossibile, atque adeo non est materia legis humanæ. Excipe, nisi res esset valde necessaria bono communi, ut proinde huius utilitas praeponderet alterius malo. Hæc omnino vera existimo; cum actio lege positivâ humanâ vçrita, non est aliunde mala: his præmissis:

1805 Dicendum, quòd iustus, & gravis metus toties excuset à censura, quoties excuset à peccato, quod ejusmodi censura requirit. Tunc enim abest materia proxima censuræ, scilicet peccatum; ita Beatus cit. n. 12. Castropal. D. 1. de cens. p. 8. n. 10. Unde quando in c. *Saceris* de his, quæ vi, metusve causâ fiunt, Pontifex inquit, communicantem cum excommunicato, per vim, seu coactionem inductum, excusari; secus verò per metum: sensus est, quòd vis, & coactio absoluta semper excusent à censura, quia tollunt libertatem, atque adeo culpam; at metus, cum relinquat voluntarium simpliciter, nec semper adversus jus Ecclesiasticum à culpa liberet, non semper liberet à censura, sed tantum quoties liberat à culpa; ita Suarez D. 6. S. 3. Coninch D. 12. n. 97. Layman l. 1. Sum. tr. 5. p. 1. c. 5. in fine apud Castropalaum cit. n. 10.

1806 Si petas, an, si Ecclesia prohibeat aliquid sub censura, quòd est veritum etiam lege naturali, & divina, incidas in censuram tali delicto annexam, sin illud committas ex iusto, gravique metu? Coninch D. 13. d. 12. concl. 2. negat; quia metus excusatur ab observatione præcepti Ecclesiastici, atque adeo à culpa & contumacia respectu Ecclesiæ. Gaspar Hurrado autem, quem citat, & sequitur Castropalaus n. 11. affirmat; quia tunc præceptum Ecclesiasticum nihil præcipit, quòd secluso tali præcepto agere, vel omittere posses licitè. Addit

tamen Castropalaus, si præceptum Ecclesiasticum prohiberet circumstantiam, aliàs non vitam, licet substantia actus foret contra legem divinam, & actum in ea circumstantia, cui annectitur censura, faceres ex metu gravi, te liberum fore à censura; pro negativa stat etiam valde probabiliter Suarez; quia tunc non peccat in Ecclesiam.

Quæstio est 3. an dubium excuset à 1807 censura? R. si dubium habeas an te debeas reputare censurâ ligatum? respondeo, quòd non, si sufficientem diligentiam adhibuisti deponendi dubium. Nam per dubium superveniens nemo privati debet certo jure per baptismum accepto in participationem bonorum communium Ecclesiæ; Sanchez l. 1. in decal. c. 10. n. 56. quem citat, & sequitur Castropalaus n. 8. Si autem petas an debeas te reputare censurâ ligatum, si certus sis, latam esse censuram, sed dubitas, an serio? R. affirmative; debes enim præsumere, quòd verba secundum communem intellectum prolata non joco prolata sint, præsertim in re gravi, qualis est censura; ita Sanchez n. 57. Et ideo etiam in quæstione, an si certus sis te incurrisse censuram, sed dubius, an absolutus sis, debeas te reputare in censura esse? R. affirmative; quia certa possessio censuræ non evertitur per dubium superveniens, ex c. *sicut*, de sent. excom. Idem est, si dubites, an appellationem censuræ præmiseris, vel legitime appellaris ex c. *Cum tu*, de testibus, & attestationibus, Castropal. cit. n. 8.

Quæstio est 4. an innocentia excuset à 1808 censura? R. in hac quæstione certum esse, quòd verè innocens, excusetur in conscientia à censura; tum enim deficit materia censuræ, nimirum culpa. Hinc licet tali casu Judex in te ferret censuram, nulla foret; quia contineret intolerabilem errorem, ex c. *solet*, & c. *Venerabilibus*, s. *Potest*, de sent. excom. in 6. junct. c. *Irritum*, & c. *Cui est*, 11. q. 3. Similiter licet verè deliqueris, si tamen delictum exterius probatum non sit, non potes censurâ affici. Judex enim censuram ferre non potest ex privata scientia, sed publicâ, cum sit actus iudicii publici & forensis; ita Castropal. cit. ex Navar. in c. *Cum contingat*, de foro compet. de octava causa nullitatis.

Quæri tamen potest, an censurâ lige- 1809 ris, quando es in re innocens, sed secundum

dum allegata & probata demonstratis nocens? affirmant Glossa, Durandus, & Corduba apud Castropalaum n. 13. Negant Cajetanus, Sotus, & alii ibid. 18. mihi probabilior videri negativam; quam etiam sequitur Castropal. cit. n. 15. quia revera alienum est a mente Ecclesiae sub censuris cogere innocentem in re; si tamen Judex aliquid praeciperet, v.g. ut solvas debitum, ad quod probaris judicialiter obligatus esse, licet in re non sit, & sine scandalo non posset praetermitti obedientia, deberes parere; si tamen non pareres, censuram quidem non incurreres, sed peccares contra legem naturalem, qua jubemur parere Judici, legitime, hoc est, secundum allegata, & probata praecipienti, si res aliunde iniqua non sit. Non vero teneris, si res foret iniqua v.g. si praeciperet accedere ad fornicam, quae probatur juridice esse tua; tu tamen certo nosti non esse tuam; haec Castropal. n. 25.

1810 Ex hoc etiam sequitur, quod obligatio abstinendi in publico ab actibus, quos interdicat censura lata in taliter innocentem, solum proveniat ex lege naturali, de non contemnenda publica potestate iuste (scilicet secundum allegata & probata) ac juridice praecipienti: Coeterum occulte non teneris abstinere. Hinc si in tali censura Sacerdos celebraret, non fieret irregularis; hi enim effectus annectuntur censurae verae, non apparenti. Suarez D. 4. S. 7. n. 20. Coninch, D. 13. d. 13. conclus. 4. Layman l. 1. tr. 5. p. 1. c. 6. coroll. 1. Haec omnia intellige in foro conscientiae, nam in foro externo vere reputaris censuram ligatus. Hinc si collatio beneficii declaretur irrita, vere habebit effectum, non vi censurae, sed ob commune bonum Ecclesiae, ne invalide alteri conferatur. Suarez, Layman, & alii cum Castropalao n. 16.

1811 Pro solvendis rationibus sententiae affirmantis not. 1. dictum S. Gregorii c. 1. & c. Non solum. II. q. 3. quod etiam injusta sententia Pastoris timenda sit, intelligi de injusta, sed valida; vel quod non sit cum scandalo vitanda; ita Gratianus in c. Si Episcopus, II. q. 3. 2. Ad sententiam validam non sufficere, quod Judex iuste procedat, sed etiam requiri, ut iustum praecipiat; quod non est in praesenti, cum procedat ex praesumptione falsa. 3. Integritatem iudicii sufficienter salvari, si censuram non violet in facie Ecclesiae, & hanc posse privare fidelem

bonis communibus spiritualibus, modo Reus probetur, si id necessarium sit ad auctoritatem Ecclesiae; quod non est in praesenti; sufficienter enim provisum est per praecipuum naturale, de quo supra.

Inter reliquas causas ab incurfu censurarum excusantes, est error conscientiae. Censura enim non imponitur errori conscientiae, sed verae violationi legis; Gibalin. de iurisdic. sacra, disc. 2. q. 2. n. 15. §. si vero. Secunda causa est, si doleas de peccato, & illud retractes prius, quam sequatur effectus externus, quem supponit censura, ut diximus n. 1703. & seq. Tertio excusat impotentia materialis faciendi, quod praecipitur sub censura, haec enim excusat a peccato. Quarto excusat nullitas censurae. Quinto excusat appellatio facta in tempore, ut habes an. 1774. Sexto excusat confusio partis, in cuius favorem lata est censura ex dictis; Septimo excusat consuetudo rationabilis praescripta, ex c. fin. de consuetud. Octavo cessatio finis totalis legis, aut praecipui, tunc enim omnis ejus obligatio interit. Denique omnes causae excusantes a peccato, etiam excusant a censuris.

ARTICULUS XIII.

De effectibus censurae.

DUO sunt effectus censurae; nempe proximi, seu intrinseci; & remoti, seu extrinseci. Effectus proximus est privatio censuratum quibusdam bonis spiritualibus & temporalibus, quae annexa sunt illis. Haec privatio consistit in quodam vinculo, seu obligatione, qua is, qui Reo censuram applicat, obstringit alterum ad abstinendum ab iis bonis. Remotus est ille finis, quem Judex ferens censuram intendit, qui quandoque duplex est: unus spiritualis & essentialis, nimirum observantia disciplinae Ecclesiasticae, & respicientia contumacis, seu emendatio a delicto; alter temporalis, qui non est semper conjunctus, idque ob priorem finem, nimirum reparatio damni, quod illatum est innocenti, vel revelatio rei, quam quis novit, &c. quod plerumque fit, cum feruntur monitoria, seu censurae ob hos fines restitutionis, vel revelationis, prout necessarios ad bonum spirituale delinquentis. Nisi enim quis restituat temporale, excommunicari potest juxta Trid. Sess. 25. de form. c. 3. hinc censura ultimat